

Martha

Lärarhandledning för andra stadiet

EKONOMISKA KRISER

Bakgrundsmaterial

Marthaförbundets podd om ekonomiska kriser (22 min)

Hittas på Soundcloud: Marthaförbundet. Scanna QR-koden!

Arbetsblad

Separat arbetsblad kring ekonomiska kriser. Dela gärna ut före gruppen lyssnar så att alla kan bekanta sig med frågorna och vid behov göra anteckningar. Arbetsbladet fylls i individuellt medan man lyssnar eller efter att man lyssnat klart. Man kan med fördel ge det som läxa och diskutera genom uppgiften efteråt i klass eller mindre grupper.

Bakgrund

Jag kan inte betala mina räkningar

Här ligger fokus på att få de studerande att förstå vikten av att betala en räkning i tid. Vi går genom förloppet med en obetald räkning (påminnelse-indrivning-tingsrätt-betalningsanmärkning-utmätning) och att kostnaderna snabbt ökar. Därför är det viktigt att ta itu med problemet snabbt och ta kontakt med den man är skyldig pengar.

Indrivningsprocessen

				
Förfallodag <small>Dröjsmålsränta beräknas från och med den dag som följer på förfallodagen</small>	Betalnings-påminnelser <small>1-2 st. 5 €/brev</small>	Betalningskrav från indrivningsbyråns <small>1-2 st. 14 €, 24 € eller 50 € /1:a brevet</small>	Stämningsansökan från tingsrätten <small>Kostnader 115-246 €</small>	Utsökning <small>Betalningens belopp påverkar utsökningsavgiftens belopp. Om man till exempel betalar en skuld på 200 € på en gång är utsökningsavgiften 27 €</small>
Privaträttsliga skulder	minst 2 veckor från förfallodagen	minst 4 veckor från förfallodagen	minst 8 veckor från förfallodagen	efter tingsrättens dom
Offentligrättsliga skulder				

Källa: <https://oikeus.fi/talousjavelkaneuvonta/sv>

En betalningsstörning leder ofta till problem i vardagen. Här är det bra att lyfta fram vilka konkreta situationer som en studerande med en betalningsstörning kan hamna i. Det kan vara svårare att hyra en lägenhet när man flyttar till sin nya studieort, det är svårt att ta en hemförsäkring och ett telefonabonnemang. Betalningsstörningen kan även utgöra ett hinder för att få ett nytt jobb, om det i arbetsuppgifterna ingår ekonomiskt ansvar.

Mina placeringar sjunker i värde

Placeringar är alltid förknippade med risk. Vi har ingen spåkula som visar oss hur värdet för exempelvis våra aktier eller fonder kommer att utvecklas. Historiskt sett har börserna alltid generellt fått våra placeringar att växa när vi haft en lång sparhorisont, men det är viktigt att förstå att vid sådana påståenden tittar vi bakåt -inte framåt.

Vissa år slutar börserna på plus och andra på minus. Inom börsåret kan även svängningarna vara stora och åtminstone vid någon tidpunkt under året kommer börserna att ligga på minus. Därför är det viktigt att sätta utvecklingen av ens egna placeringar i relation till vad som sker i stort på börserna. Om man placerar långsiktigt är ett av de vanligaste råden man ger till placerare att sitta still i båten. Nedgångar följs vanligtvis av uppgångar och har man en lång sparhorisont kan man se värdet i en nedgång som att man nu kan köpa aktier och fondandelar till reapi.

Om ens placeringar sjunker trots en allmän uppgång på börserna är det dock läge att noggrannare undersöka varför. Ett vanligt problem vid speciellt aktieplaceringar är vår förlustaversion, vilket gör att vi ofta håller onödigt länge i dåliga placeringar.

Jag utsätts för ett ekonomiskt bedrägeri

Under 2022 förlorade finländare totalt 34 miljoner euro i nätbedrägerier. År 2023 hade siffran stigit till 44 miljoner. Det är en stor ökning, men bankerna har samtidigt blivit bättre på att kunna stoppa ekonomiska bedrägerier. Under 2023 stoppades 32 miljoner.

Det ligger på alla vårt ansvar att känna igen nätbedrägerier och förstå hur vi kan skydda oss, samtidigt som det är viktigt att inse att vi alla kan drabbas, än hur försiktiga vi är. Vi skall inte skämmas om det händer oss.

År 2023 var den vanligaste gruppen av nätbedrägerier nätfiske (12,3 %), placeringsbedrägerier (16,2 %), dokument- samt romansbedrägerier (10,4 %) och VD-bedrägerier (4,9 %). Dessutom finns det otaliga andra bedrägerityper. Du hittar en bra översikt på polisens hemsida där du även hittar kunskap om hur man kan skydda sig
<https://poliisi.fi/sv/bedrageribrott>

Mina skulder ökar

I takt med att vår konsumtion ökar har även inställningen till att köpa för lånade pengar ökat. Spara först, köp sen har ofta bytts ut mot köp nu, betala sen. Idag är avbetalning och olika konsumtionslån och -krediter naturligt för många unga vuxna. Dessa fakturor är emellertid bland unga vuxna de som ofta går till indrivning.

Krediter marknadsför idag på ett helt annat sätt än tidigare, samtidigt som det, när vi spjälker upp en större summa i små delbetalningar, blir psykologiskt lättare att köpa en dyrare produkt.

Om man hamnar i en situation där antalet lån ökar finns det flera saker som bör ske. Först bör man hitta någon att prata med, eftersom situationen för många skapar ångest och till och med handlingsförlamning. Man behöver även hjälp med att se på sin situation utifrån, skapa en budget och se vilka kostnader som bör strypas, åtminstone för en tid. Med flera lån behöver vi även se i vilken ordning lånen bör prioriteras och betalas bort. I de fall där ett beroende ligger bakom behöver vi få hjälp att ta itu med beroendet.

Ekonomiska rutiner

På samma sätt som vi tar hand om vår hälsa, hygien och vårt hem behöver vi även ta hand om vår ekonomi. Ekonomiska rutiner består av att vi med jämna mellanrum, via en budget, ser över våra inkomster och utgifter. Är de i balans? Lever vi enligt våra ekonomiska förutsättningar?

Det handlar även om att utreda möjligheten att med små summor starta upp ett sparande, kanske med hjälp av en automatisk månadsöverföring till sparkonto eller fond.

Det handlar om att se över våra fakturor och betala dem i tid. Även här kan det underlätta att automatisera så långt som möjligt.

Att planera sina matinköp är också ett exempel på hur vi kan skapa rutiner som har en positiv ekonomisk inverkan på vår vardag.

Diskussionsfrågor

För unga vuxna är avbetalningsfakturer en av de vanligaste fakturorna som går till indrivning i Finland just nu. Det är viktigt att spara först och köpa sen och bara konsumera inom sina egna ekonomiska förutsättningar.

Varför tror ni att det är så här? Vad i samhället har gjort att problemet är större nu än tidigare?

I en studie kring indrivningsärenden (se nedan) framkommer att 54 procent av dem som har fått flera betalningsanmärkningar anser att de inte har fått tillräckligt med stöd när det gäller ekonomisk förvaltning och ekonomiska färdigheter. Vad är det man borde lära sig eller vilket stöd tror du man upplever att man saknar?

Vilka försök till ekonomiska bedrägerier har du själv kommit i kontakt med? Vad har du hört att andra har råkat ut för? Hur kan man skydda sig?

Läs mer om bedrägerier via Traficom och Cybersäkerhetscentret
<https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/sv/aktuellt/anvisningar-och-guider/sa-skyddar-du-dig-mot-natbedragerier>

Eller på <https://poliisi.fi/sv/bedrageribrott>

Hur skulle ni planera en vardag med fungerande ekonomiska rutiner?

Övrigt material

Frågesport gällande utmätning på Utmätningsverkets hemsida
<https://ulosottolaitos.fi/sv/index/utsokningsverket/forebyggandeekonomi-radgivning/utsokningensfragesport.html>

Polisens kampanj "Ennakoija-kampanja" på Youtube
Korta filmer om olika nätbedrägerier (30 sek / film)
Svensk text

<https://www.b2-impact.fi/sv/ajankohtaista/tutkimus-lahes-neljannes-suomalaisista-ollut-perinnassa-vuoden-sisalla/>